

KNAPP ÉVA

Ismeretlen források Otrókoci Foris Ferenc katolizálásának kérdéséhez

Otrókoci Foris Ferenc (1648–1718) a 17–18. századi irodalom- és egyház-történet egyik talányos és ellentmondásos alakja.¹ Ismeretes, hogy sárospataki tanulmányai után kora elismert tudósaitól (Franciscus Burmann, Andreas Essenius, Johann Leusden, Gisbert Voetius) tanult az utrechti egyetemen. Rövid rimaszécsi lelkészkedés (1673) után 1676-ban – gályarabságából szabadulva – Velence és Zürich érintésével ismét Utrechtbe, majd Oxfordba utazott. Miközben tovább gyarapította tudását, már fontos tudományos műveket írt. 1679–1681 között Rimaszécsen, 1681. április 18-ától Gyöngyösön, majd 1687-től Kassán volt református lelkész. A kassai katolikusokkal ápolt jó kapcsolatai, irénikus magatartása és a híveivel szemben kialakult feszült viszonya miatt 1690. március 8-án a kassai reformátusok főkurátora, Udvarhelyi István eltávolította a lelkészszékből.

Újabb külföldi útján (Amszterdam, Oxford, Franeker) a prédikátor eleinte a kálvinisták és a lutheránusok megbékélésének előmozdításán fáradozott (*Eirénikon seu pacis consilium* [...], Franeker 1692),² majd a keresztény felekezetek, elsősorban a katolikusok és a protestánsok közeledését szorgalmazta. Az *Origines Hungaricae* (Franeker 1693) című összehasonlító nyelvészeti munka elkészítése és megjelenése³ után hazatért Kassára, ahol egykori kálvinista hívei elkerülték, a jezsuiták viszont befogadták. 1694-es kassai katolizálását követően Nagyszom-

¹ A „talányos” jelzőt rövid, összegző Otrókoci-életrajzában Bán Imre használta. BÁN Imre: *Otrókoci Főris Ferenc*. In: *Otrókoci Foris Ferenc hálaadó és könyörgő imádsági*. Kolosvárat, 1682. BÁN Imre tanulmányával, Bp. 1940. 29–47, itt: 29; vö. még, BÁN Imre: *Otrókoci Főris Ferenc házassági tragédiája*. = Egyháztörténet (1.) 1943. 229–232; OTROKOCSI FORIS Ferenc: *Fenevad diühöngése* [...]. Ford., sajtó alá rend. HERPAY Gábor, előszó CSIKESZ Sándor. Bp. 1928.

² Az *Eirénikon* megírásakor valószínűleg befolyásolták az anglikán egyházzól szerzett ismeretei, s lehetséges, hogy arminianus nézeteket vallott, azaz a predesztináció kérdésében eltért a református tanoktól. Vö. GÖMÖRI György: *Recenziók magyar szerzőkről az Acta Eruditorum korai évfolyamaiban*. = Magyar Könyvszemle (118.) 2002. 288–292. – Bethlen Mihály útinaplójában Otrókocsit az 1692. decemberi bejegyzésekben úgy emlegeti, mint a kassai egyház prédikátorát, aki a franekeri egyetemen tanult. Bethlen a franekeri egyetemen olvasta „Főris úrnak a magyarok eredetéről írott” munkáját. *Bethlen Mihály útinaplója (1691–95)*. Sajtó alá rend., utószó: JANKOVICS József. Bp. 1981. 38, 41.

³ Ismeretes, hogy a szerző katolizálása következtében e mű tartalma és módszertani újításai rövid időn belül jelentős hatást gyakoroltak a jezsuita történetírókra. Vö. SZABADOS György: *A krónikáktól a gestáig. Az előidő-szemlélet hangsúlyváltásai a 15–18. században*. = Irodalomtörténeti Közlemények (102.) 1998. 615–641, itt: 625–627.

batból Rómába utazott. A Sapienza egyetemen teológiai és jogi tanulmányait lezárva doktori fokozatokat szerzett,⁴ majd ezt követően – egy 1714-es újabb, rövid ideig tartó római útja kivételével – holtáig Nagyszombatban élt. 1695. január 19-én Bethlen Miklós már Nagyszombatban beszélgetett Otrokocsi Ferencsel az unióról. 1698-ban elutasította, majd a következő évben elfogadta a jezsuita egyetem jogi professzori kinevezését. A 19. század elejére datálható az a személyéhez kötődő, korabeli források híján bizonyíthatatlan elképzelés, amely szerint halálos ágyán a pusztafödemesi református lelkésznek megmutatta a saját kezével lemásolt II. helvét hitvallást, azaz visszatért volna megtagadott felekezetéhez.⁵ A történet legenda-jellegét látszik bizonyítani az a Rómából Bécs érintésével⁶ Otrokocsihoz küldött, 1718. augusztus 6-án kelt, eddig közöletlen levél,⁷ amelyben Fabritius cardinalis Paulutius továbbította XI. Kelemen pápa atyai áldását és köszönetet mondott a pápa nevében Otrokocsinak a katolikus hit megerősítése érdekében kifejtett munkájáért.

Az Otrokocsi személye körüli „talány” kialakulását a prédikátor nem szokványos életútja mellett jelentősen befolyásolta a 19–20. századi kutatók felekezeti elfogultsága. Katolikus életrajzírói, így Fallenbüchl Ferenc⁸ és Galla Ferenc⁹ megvizsgálták Otrokocsi egész életútját és írói tevékenységét. Fallenbüchl Otrokocsi katolikusokkal való „intim” érintkezését részletezve a „kryptokatolikus” jelzőt használta a saját korában és felekezetében szokatlan személyiség jellemzésére.¹⁰ Galla – nagyrészt egyetértve Fallenbüchl eredményeivel – Otrokocsi Rómában eltöltött éveinek dokumentumai alapján pontosította az életrajzot. Bán Imre az övékétől gyökeresen különböző véleményt alakított ki, s megállapította, hogy a kálvinista prédikátor katolizálását követő sorsának vizsgálata már nem az ő, illetve a protestáns kutatás feladata. „Életének külső keretei, eseményei többé már nem kötnek le bennünket, mert nem tartoznak hozzánk” – írta.¹¹ Ez a vélemény ma már több szempontból is túlhaladottnak tekinthető.

Otrokocsi katolikus hitre térésének mérlegelésekor érdemes figyelembe venni két, eddig kellően nem méltányolt körülményt. Egyrészt a teológiaiilag kivételesen képzett és tájékozott Otrokocsi – kortársához, a hitvita-író Pósházi Jánoshoz hasonlóan – számolhatott azzal, hogy a 17. század második felében a többnyire

⁴ A hit- és az ezzel összekapcsolt bölcsélet, valamint az egyházi és a világi jog doktora lett. GALLA Ferenc: *Otrokocsi Főris Ferenc gályarab Rómában*. (Galla Ferenc *1888–†1977, kézirat alapján közlése BORÓVI József), http://www.c3.hu/~mev/tartalom/98_1_2/galla.htm, 8.

⁵ BETHLEN: *i. m.* 1981. (2. jegyzet) Vö. BÁN: *i. m.* 1940 (1. jegyzet); FALLENBÜCHL Ferenc: *Otrokocsi Főris Ferencz élete és irodalmi működése*. Esztergom, 1899.; GALLA: *i. m.* (4. jegyzet).

⁶ Georgius Spinula apostoli nuncius értesítése a római levél tartalmáról, 1718. augusztus 24. Collectio Kaprinayana, 2°, tom XLIV, fol. 265v, Budapesti Egyetemi Könyvtár (= BEK).

⁷ Collectio Kaprinayana, 2°, tom XLIV, fol. 265r, BEK.

⁸ FALLENBÜCHL: *i. m.* (5. jegyzet).

⁹ GALLA: *i. m.* (2. jegyzet).

¹⁰ FALLENBÜCHL: *i. m.* (5. jegyzet) 34.

¹¹ BÁN: *i. m.* 1940. (1. jegyzet) 46.

a társadalom alsóbb rétegeihez tartozó reformátusok széles rétegei még nem ismerték és tették magukévá teljes mélységükben felekezetük hittételeit, s nem érzékelhették pontosan a katolikus tanítástól eltérő jellegzetességeket.¹² Feltételezhető az is, hogy a katolikusok és a reformátusok felekezeti tudata ekkor egészen más volt, mint a későbbi korokban, s másként ítélték meg az áttéréseket is. Tudjuk azt is, hogy Kassa lakosságának tömeges áttérése a katolikus hitre a 17–18. század fordulóján jezsuita hatásra erősödött fel.¹³ Valószínűnek látszik, hogy a református Otrokocsi irénikus megnyilvánulásai és későbbi félelme egykori híveitől nem függetlenek a városban egykorúan zajló, elsősorban a reformátusok és a katolikusok közötti felekezeti és hatalmi harctól, s az előbbieket az utóbbiak összefüggésében is kell szemlélni.

Ismeretes, hogy Otrokocsit az 1687–1690-ben Nagyszombatban, majd 1691–1696-ban Kassán többek között jogot oktató Pethő István jezsuita térítette katolikus hitre.¹⁴ Otrokocsi és Pethő közös érdeklődése (jogtudomány, teológia) feltételezhetően elősegítette kapcsolatuk kialakulását, s ösztönözte Otrokocsi katolizálását. A Bán Imre által Kaprinai István történeti forrásgyűjteményéből közölt, Timon Sámuel által gyűjtött adatok¹⁵ mellett egy másik, korábban ebből a szempontból nem vizsgált, ugyancsak a Kaprinai-gyűjteményhez tartozó kötetben is szó esik Otrokocsi áttéréséről.¹⁶ A dokumentum forrása az 1694. évre vonatkozó, jelenleg lappangó kassai jezsuita *Annuae*.

A dokumentum először „vir magnae eruditionis”-nak nevezve méltatja Otrokocsi személyét, majd 1694-ig összegzi életútját, végül részletezi áttérését. Eszerint Otrokocsi 1694 januárjától három hónapon át rejtőzködve („clandestine”) élt a kassai Kisdi-féle szemináriumban, majd 1694. április 13-án, a Húsvétvasárnapot

¹² Pósházi az 1666-ban Kassán megjelent *Summás válasz-tétel* című hitvitája végére egy tolalékot illesztett, s húsz pontban összegezte a katolikus tanítás eltérését református tanoktól. Mint írta: „Mivel az egygyűűek alig tudgyák, különözve mi tölünk a Pápisták mit hidenek, állassanak vagy tagadgyanak, im vallásoknac fő fő tikkelyit [...] oktatásnac okáért Laistromban szedem.” (B⁸). Idézi: BORDA Lajos: *Pósházi János: Summás választétel (RMK I 1047). Egy példányról eddig ismeretlen nyomtatott hitvita.* = Magyar Könyvszemle (116.) 2000. 493–501, itt: 501.

¹³ Vö. KNAPP Éva: *Vallásos társulatok, rekatolizáció és társadalmi átalakulás Kassán a XVII–XVIII. században.* = Századok (29.) 1995. 791–814.

¹⁴ LUKÁCS, Ladislaus: *Catalogus Generalis seu Nomenclator bibliographicus personarum Provinciae Societatis Jesu (1551–1773).* Pars II. Romae, 1988. 1197.; SOMMERVOGEL, Carlos: *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. I–X.* Bruxelles–Paris, 1890–1909. itt: VI. 618–619; SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái. X.* Bp. 1905. 908–909.; SCHMITTH, Nicolaus: *Episcopi Agrienses.* Tyrnaviae, 1768. III, 335; vö. BÁN Imre: *Ismeretlen adatok Otrokocsi Főris Ferenc életéhez.* = Acta Historiae Litterarum Hungaricarum (9.) 1969. 111–113.

¹⁵ Collectio Kaprinayanae, 2°, tom XL, fol. 90–91 (208), BEK; BÁN: i. m. (14. jegyzet).

¹⁶ Vita et conversio Francisci Foris Otrokotsi. Excerpta ex annuis MS. Collegij Cassoviensis Soc. Jesu ad annum 1694. Collectio Kaprinayana, 4°, tom XCIX, Nr. XVIII, 27–29, BEK; A kassai jezsuiták 1694. évi diariuma, a rendház napi eseményeit rögzítő feljegyzések sorozata, nem említi Otrokocsi áttérését. Ez érthető, mivel helyszíne nem a jezsuita rendház és templom volt, másrészt titokban, nem nyilvánosan történt. Diarium Collegij Cassoviensis, BEK Ab 86/II, fol. 22–45.

követő kedden, életgyónást végzett és „privatim” megáldozott. A kassai kálvinistáktól féltve nem vallotta meg nyilvánosan katolizálását, hanem az egri püspök tanácsára Nagyszombatba gyalogolt egy kassai jezsuita kíséretében. A nyolc napig tartó utazást követően három hónapig pihent a Collegium Generalében, s latin nyelvre fordította az ugyanebben az évben Kassán magyarul megjelent művét, amit a nagyszombati Akadémiai Nyomda azonnal megjelentetett.¹⁷ Áttérését ugyan ezen év augusztusában Nagyszombatban vallotta meg nyilvánosan. A jezsuita templom dedikációs ünnepén szentelték fel a templom mellett („[...] prope templum nostrum [...]”) az egri püspök által 4000 forintért emeltetett márványból faragott Mária szobrot,¹⁸ s Otrokocsi az ünnepi istentiszteleten a főurak, az esztergomi káptalan és az akadémiai magisztrátus jelenlétében vallotta meg a katolikus hitet. Ezt követően magyarul mondott prédikációt, ami ugyanebben az évben nyomtatásban is megjelent.¹⁹

Fallenbüchl állításával ellentétben ez az *Annuae*-kivonat, s a Bán Imre által közölt források²⁰ sem említik, hogy Otrokocsi 1694. augusztus 29-én prédikált a nagyszombati Szent Miklós templom előtt és ott vallotta meg nyilvánosan katolikus hitre térését.²¹ Áttérése után Otrokocsi Nagyszombatban dolgozott a török veszély elől Esztergomból átköltözött főszékesegyházi káptalani levéltárban, archivariusként. Ezt az elfoglaltságát minden valószínűség szerint holtáig, jogi professzorságának ideje alatt is folytatta. A kéziratok rendezése és a könyvekkel való foglalkozás segítette, illetve kiegészítette oktatói és írói tevékenységét. I. Lipót császár 1694. szeptember 30-án évi 100 tallért utalt ki Otrokocsi ellátására, amit 1695-ben évente 150 forint követett „ex cassa parochorum”.²²

A felekezeti szempontok által befolyásolt tudománytörténeti érdeklődés magyarázza, hogy a terjedelmes teológiai, jogi, nyelvészeti és egyháztörténeti életművet létrehozó Otrokocsiról mindössze néhány, katolikus életrajzíróitól származó könyv- és könyvtártörténeti utalás található a szakirodalomban. A legkorábbi adatot Némethy Lajos jegyzetére hivatkozva Fallenbüchl Ferenc közölte. Otrokocsi protestáns felekezeteken túlra mutató korai érdeklődésére és a katolikusokkal való jó kapcsolatára utalva Fallenbüchl megemlítette, hogy rimaszécsi lelkészként 1681.

¹⁷ *A jó lelki isméretnek maga mentő tanubizonysága.* Kassa, 1694. – Jelenleg egyetlen példánya sem ismert. Latinul: *Apologeticum bonae conscientiae testimonium [...]*. Tyrnaviae, 1694.

¹⁸ „De colosso supra memorato haec annotavit R. P. Ladislaus Sennyei Collegii Academici Tyrnaviensis rector in Codice MS. »Ad Ecclesiam nostram refertur etiam colossus Marianus ex marmore eleganti prope templum nostrum, in fundo Collegii [...] D. Georgius Fenesi, Episcopus Agriensis plusquam trium millium florenorum expensas liberali manu suppeditavit.«” SCHMITTH: *i. m.* (14. jegyzet) 335.

¹⁹ *A tévelygő juhról való Praedikatzio.* Nagyszombat, 1694.

²⁰ BÁN: *i. m.* (14. jegyzet).

²¹ Fallenbüchl valószínűleg tévedett. Vö. FALLENBÜCHL: *i. m.* (5. jegyzet) 34.

²² FALLENBÜCHL: *i. m.* (5. jegyzet) 35; vö. még, SZIMONIDÉSZ Lajos: *Mit kapott Fekete István dunántúli evangélikus püspök és Otrokocsi Foris Ferenc áttéréséért?* = Egyháztörténet 1943. 387–388.

március 11-én kölcsönvett a giczei római katolikus egyházközség könyvei közül egy Nagy Szent Vazul (Basileios) egyháztanító műveit tartalmazó kiadványt.²³

Otrókoci magánkönyvtárának kötetei Fallenbüchl szerint halála után „nagyobb-részt az esztergomi főegyházmegyei, akkor még káptalani könyvtárba kerültek”.²⁴ Ezt az állítást Szinnyi József is megismételte.²⁵ A könyvtár sorsára vonatkozó kijelentés azonban tárgyi bizonyítékok híján csupán feltételezés lehetett. A Nagyszombatból Esztergomba visszaköltözött káptalan könyvtárában ugyanis jelenleg nem találhatók olyan könyvek, melyek tulajdonosa – a bejegyzések tanúsága szerint – egykor Otrókoci volt.²⁶ Az általa írt művek közül is mindössze néhány van meg az esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár,²⁷ illetve a Simor Érseki Könyvtár állományában.²⁸

Áttekintve az Országos Széchényi Könyvtár, a budapesti Egyetemi Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának megfelelő állományrészeit, valamint kigyűjtve a vonatkozó adatokat az „Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez” című sorozat megfelelő köteteiből, megállapítható, hogy Otrókoci művei a 17. század végétől nagy számban jelen voltak a katolikus és protestáns intézményi és magánkönyvtárakban. Az Otrókoci halála (1718) előtt keletkezett, vegyesen protestáns és katolikus környezetre utaló bejegyzések közül néhány további következtetésre is alkalmas.

Az *Idvességes beszélgetések* (Kolozsvár 1683) Egyetemi Könyvtár-beli példányának első tulajdonosa a franekeri egyetemen 1648-tól teológiát tanult, 1682-től Nagyenyeden egyházi szolgálatban álló Gidófalvi István volt.²⁹ Tőle 1693-ban az ugyancsak Enyeden tevékenykedő Kis-Éri Györgyhez³⁰ jutott a kötet.

Az *Examen Reformationis Lutheri et Sociorum ejus* (Tyrnaviae 1696) című mű egy példányáról Karancs-Berényi (III.) György, nyitrai megyei – minden bizonynyal katolikus – nemes 1690. szeptember 1-jén készült, a benne szereplő művek

²³ A kötet jelzete Némethy Lajos feljegyzése szerint Esztergomban: D.II.13. E jelzeten azonban jelenleg Nagy Szent Leó pápa művei találhatók, s a kötetben nincs semmiféle bejegyzés. Otrókoci könyvkölcsönzésre vonatkozó bejegyzésének szövegét közli FALLENBÜCHL: *i. m.* (5. jegyzet) 16.

²⁴ FALLENBÜCHL: *i. m.* (5. jegyzet) 47.

²⁵ SZINNYEI: *i. m.* (14. jegyzet) 8.

²⁶ A magánkönyvtár sorsáról egy másik tanulmány készül.

²⁷ *Theologia Prophetica*. Tyrnaviae, 1705; *Princeps Nadib*. Tyrnaviae, 1716. Kézírtas bejegyzés egyikben sem található. Itt mondok köszönetet Czékli Béla könyvtárigazgatónak az önzetlen segítségért.

²⁸ *Roma civitas Dei Sancta*. Tyrnaviae, 1698. A Simor Érseki Könyvtár példánya 1702-ben az eperjesi jezsuita rezidencia könyvtáráé volt, jelzete: 2-70-1/15613. Itt mondok köszönetet Hege-düs Andrásnak a kollegiális segítségért.

²⁹ Az autográf bejegyzés szerint 1682. december 6-ától Enyeden teljesített szolgálatot. Pélány: BEK RMK I 299:1.

³⁰ Kis-Éri György valószínűleg Kiséri András református író (†1622) leszármazó rokonságához tartozott. Református tanítóként 1690-ben Marosvásárhelyen syntaxist oktatott. Tanulmányait a nagyenyedi kollégiumban fejezte be, s itt az oratoria osztályt vezette. 1700-ban Nagyenyedről Marosvásárhelyre, majd innen 1715-ben Fogarasra ment, ahol a schola igazgatója lett.

tanúsága szerint folyamatosan tovább vezetett *Elenchus Librorum*ában található bejegyzés.³¹

Az *Eirénikon* (Franecker 1692) egyik példányának előzéklapjára valószínűleg közvetlenül Otrókocsi katolizálását követően jegyezte be Kiss-széli József könyvrevizor a könyv engedély nélküli olvasását tiltó és a szerző személyére vonatkozó sorokat: „Hic liber, agens contra dogmata Catholica, est prohibitus, neque sine licentia legendus; serpit enim, veluti cancer, sermo haereticorum in corda infirmorum. Ceterum operis auctor de ove perdita sermone³² conversus, factus est Archivarius Archi-Capituli Strigoniensis. Pr. Josephus Calasantius Kiss-széli revisor librorum localis”.³³

Joannes Kristolovecz pálos szerzetes, teológia professzor magánkönyvtárában 1697-től megvolt az 1693-ban Franeckerben megjelent *Origines Hungaricae* egy példánya. Kristolovecz hosszú éveken át Lepoglaván élt, 1700–1714 között innen szervezte meg és hagyatta jóvá Rómában 1714–1715 a magyar pálos rendtartománytól elszakadt, önálló horvát rendtartományt. 1710-ben az ő tervei szerint készült el a horvát pálos rendtartomány központjának számító lepoglavai kolostor könyvtárterme. A példány valószínűleg Kristolovecz halála után jutott a lepoglavai pálos könyvtárba, ahol a továbbiakban két különböző jelzetet kapott.³⁴

Egykori lelkészük katolizálását követően a prédikátor sorsát és újabb műveit egyaránt számon tartották Kassán. Erre utal az *Examen Reformationis Lutheri et Sociorum Ejus* (Tyrnaviae 1696) egyik példányában olvasható bejegyzés, amely szerint 1697-ben Kazári István Kassáról elküldte a kötetet pártfogójának, Kaposi Sámuel teológiai professzornak Gyulafehérvárra ajándékként. A református teológus, tanár és csillagász Kaposi könyvtárából ez a példány utóbb a kolozsvári Református Kollégiumba jutott.³⁵

³¹ *Magyarországi magánkönyvtárak II. 1568–1721.* Sajtó alá rend. FARKAS GÁBOR, VARGA ANDRÁS, KATONA Tünde, LATZKOVITS MIKLÓS. Szeged, 1992. 132. – A hivatkozott könyvkatalógust sajtó alá rendező szöveggondozó nem tesz említést a katalógus további, folyamatos használatáról.

³² Utalás *A tévelygő juhról való Praedikatzióra* (Nagyszombat, 1694.).

³³ Példány: BEK RMK III 558a. Későbbi bejegyzés ugyanennek a példánynak a címlapján: „Convent. Mohacsiens.” A mohácsi ferencesek könyvtáráról I.: P. UNYI Bernárdin O. F. M.: *A mohácsi ferencesek története*. Gyöngyös, 1943. 160–161.

³⁴ Címlapon: „Ex libris Fratris Joannis Kristolovez 1697” és „Bibliothecae Lepoglaviens. 1731. L.316. [áthúzva] L.215.” Példány: BEK RMK III 562:1. – Vö. BENDER, Nicolaus: *Annalium Eremitae Coenobitorum Ordinis Fratrum S. Pauli Primi Eermitae [...] ab Anno Christi 1663 usque ad annum 1727.* Posonii, 1743. 430–431.

³⁵ Kaposi Sámuel *1660 Rimaszombat – †1713. június 23. Gyulafehérvár; „Venerabili [...] D[omi]no Samueli Kaposi SS. Theologiae Doctori [...] Alba-Juliano in Tran[silva]nia Professori solidis fructuosio Fautori suo benignissimo, mittit Cassovia Stephanus Kazari. A. 1697.” – „E Bibliotheca Samuelis Kaposi S.T.D.” – „III. Coll. Ref. Claud.” – Példány: Országos Széchényi Könyvtár (= OSzK) RMK II 1853.

Pyber László a megjelenés évében, 1698-ban jegyezte be „Ex libris”-ét a *Roma civitas Dei Sancta* (Tyrnaviae) egyik latin nyelvű példányába.³⁶ Pyber esztergomi kanonok, szenttamási prépost, lekéri apát és nagyszombati plébános, majd 1704-től az esztergomi érseki szék megüresedése idején generalis vicarius, később Keresztély Ágost érsek helyettese volt, azaz személyes ismerőse lehetett Otrókocsinak.

A valójában nem Komárom megyei, hanem komáromi származású („tractus Comaromiensis”), tévesen Tatai János (1669–1725) önéletrajzíró prédikátorral azonosított idősebb Tatai János „reverendus dominus” halála után felvett („posthumum annotatoris”), 1704–1708 közöttre datált könyvjegyzékben két műve szerepel Otrókocsinak: „Foris Otrókocsi Theol(ogia) Prophetica” (*Theologia prophetica*. Tyrnaviae 1705), illetve „Francisci Otrókocsi Antiqua Rel(igio) Hung(arorum)” (*Antiqua Hungarorum religio*, Tyrnaviae 1706).³⁷

A református Mikolai Mátyás 1709-es könyvjegyzékében egy cím nélkül feljegyzett, ismeretlen műre történik utalás: „16 [nr.] Otrokotsi”.³⁸ Bél Mátyás 1711-ben készült autográf könyvkatalógusába az *Origines Hungaricae* („Franequerae 1693”) egy példányát jegyezte be.³⁹ Forgách Simon (1669–1739) kuruc tábornagy könyvtárába minden bizonnyal a 18. század elején került be a *Theologia prophetica* (Tyrnaviae 1705) egyik példánya.⁴⁰

A zsolnai jezsuiták 1712-ben három Otrókocsi-kötetet (*Roma civitas Dei Sancta* [...]. Nagyszombat 1698; *Róma Istennek szent városa*. Nagyszombat 1698; *Isten előtt járóknak tökéletessége*. Nagyszombat 1699) őriztek könyvtáruk „Controversistae”-szakjában.⁴¹ Egy-egy művet még a szerző életében tankönyvvé, illetve elolvasásra javasolt „rendi” kiadvánnyá minősítettek a jezsuiták. Így például az 1712-ben Bécsben megjelent *Restitutio Israel* Országos Széchényi Könyvtárban őrzött példányának címlapján a következő bejegyzés olvasható: „Inscriptus Catalogo Colleg: Neosol: Ann. 1715. In usum Patrum 3ae probationis”.⁴² Azaz a kötetet a hármas fogadalmukat letett jezsuiták használatára szánták Besztercebányán.

A váci egyházmegyéhez tartozó Kóka nevű település katolikus plébániai könyvtárában 1716-ban több, közelebről nem részletezett munkáját vették számba („Opus Otrkochianum Unum”, „Controversias Francisci Foris Otrókocsi”).⁴³ Néhány évvel Otrókocsi halála után, 1721-ben készült az „Ex Libris Jos. Lészfalvi

³⁶ †1719; „Ex libris Ladislai Pyber [...] 1698.” Példány: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (= MTA) RM 289b.

³⁷ *Magyarországi magánkönyvtárak... i. m.* (31. jegyzet) 163, 164.

³⁸ *Magyarországi magánkönyvtárak... i. m.* (31. jegyzet) 180.

³⁹ *Magyarországi magánkönyvtárak... i. m.* (31. jegyzet) 189.

⁴⁰ *Magyarországi magánkönyvtárak... i. m.* (31. jegyzet) 218.

⁴¹ *Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon, 1526–1726*. Jegyzékszerű források. Sajtó alá rend. ZVARA Edina. Szeged, 2001. 405.; vö. még, EMÖDI András: *A nagyváradi székeskáptalan könyvtára a XVIII. században*. Bp.–Szeged, 2002. 20 (nr. 81), 177 (nr. 815), 199 (nr. 961).

⁴² Egybekötve a *Sanctus Joseph Patriarcha* (Viennae 1711) című nyomtatvánnyal. Példány: OSzK RMK III 4760:coll.1.

⁴³ *Katolikus intézményi könyvtárak... i. m.* (41. jegyzet) 231, 232.

[...]” szövegű bejegyzés az *Eirénikon* (Franekeae 1692) jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött példányába.⁴⁴

A felsorolt bejegyzések a történeti Magyarország legkülönbébb helyeiről származnak, s jelzik Otrokocsi műveinek azok megjelenésével közel egyidejű, még a szerző életében történő széles körű, felekezeteken túlnyúló használatát, pontosabban birtoklását. Kérdéses, vajon a szerző részt vett-e ebben a folyamatban?

Galla Ferenc hívta fel a figyelmet arra, hogy amikor római tanulmányútajáról Nagyszombatba hazatérve Otrokocsi latinul és magyarul könyvet írt Rómáról (*Roma civitas Dei Sancta [...]*, illetve *Róma Istennek szent városa*. Nagyszombat, 1698), 1698. október 17-én munkájának öt latin nyelvű példányát elküldte köszönetként Rómába. A Sacra Congregatio de Propaganda Fide titkárához, Fabronihoz címzett, könyvekhez mellékelte levél szerint egy példányt XII. Ince pápának, egyet Bernardinus Paulus domonkos rendi pápai hittudósnak, egyet Fabroninak küldött, a fennmaradó két példányt pedig a Hittani Kongregáció érdeklődő bíborosainak szánta. A pápa és a többi megajándékozott nevében 1699. május 30-án kelt a küldeményt megköszönő válaszlévelel.⁴⁵

Második római útjának évében, 1714-ben a Sacra Congregatio de Propaganda Fidé-hez címzett levelében Otrokocsi felajánlotta több Nagyszombatban és Bécsben kinyomtatott munkáját (*Restitutio Israel*. 1712; *Antiqua Hungarorum religio*. 1706; *Opusculum de mediis vitae salubriter prolongandae*. 1712; *Sanctus Joseph Patriarcha*. 1711), a Hittani Kongregáció papnevelője és főiskolája, a Collegium Urbanum könyvtárának.⁴⁶

Az említett levelek tanúsága szerint Otrokocsi szabadon rendelkezhetett kinyomtatott műveinek több példányával. Ezt a megfigyelést megerősíteni látszik néhány, eddig közöletlen autográf bejegyzése is. 1690. október 16-án Amszterdamban kelt az *Apocalyptica tuba quinta* (Amstelaedami 1690) egyik példányában a következő bejegyzés: „In usum celebris Academiae Ultrajectinae confert ac mittit Author [...] m[anu] p[rop]ria”. (1. kép) A kötet jelenlegi őrzőhelye a várakozással ellentétben nem egy utrechti könyvtár, hanem az Országos Széchényi Könyvtár.⁴⁷

A példányból ma ismeretlen, 1694-ben Kassán magyarul megjelent, katolikus nézetekről tanúskodó első munkája (*A lelkiismeretnek maga mentő bizonyossága*) latin nyelvű változatának (*Apologeticum bonae conscientiae Testimonium De Pacifico suo studio*) általam ismert példányaiban a következő autográf bejegyzés olvasható az utolsó lapon a záródísz alatt: „Tyrnaviae; die 12. Jun. 1694.”.⁴⁸ (2. kép) A példányonkénti azonos szövegből arra lehet következtetni, hogy egyrészt a szer-

⁴⁴ Példány: MTAK RM III 797.

⁴⁵ GALLA: i. m. (4. jegyzet) 8–9, 10–11. jegyzet.

⁴⁶ GALLA: i. m. (4. jegyzet) 9–10, 15. jegyzet.

⁴⁷ Jelzete: OSzK RMK III 3604; egybekötve OSzK RMK III 3604-gyel és OSzK RMK III 3605-tel. Azt sajnos nem sikerült kideríteni, hogy a szinte teljesen használatlan példány hogyan jutott Magyarországra.

⁴⁸ Így például: BEK RMK II 374; OSzK RMK II 1789.

APOCALYPTICA TUBA QUINTA, Ortum, Frogreflum, & Interitum, LOCUSTARUM,

Aculeis & omni ftratagematc armatarum, pandens; inEcclesiaí Dci multis pcrfecutionibus jadata: conlolationcm , contra magnós Cv praicipuos Antichrifti Satellites,
An. D. 1683. explicata.

Per

FRANCISCO M FORIS OTROKOC SI,

Minimum Chrifiti Servum, c Triremibus
Neapolitanis, ante aliquot annos
liberatum.

Nunc aotem in lucem editä. Cum *Deâicatione* ad Sere-
niíT. M. Britannia; REGEM; in qua, *déplorait'* \$>
J « / ECCLESIE HUNGARICIE
Status coropendiosè delineatur.

A M S T E R D A M I ,
j EKuiiit, GER AR DU S B O R STIU S, 1690.
wufm idcfaj ftt*Xe**4 MitüuK«* <jti4crt-eu nfat

m

1. Franciscus Foris Otrokocsi: *Apocalypica tuba quinta* [...]. Amstelaedami 1690,
címlap autográf szerz. i bejegyzéssel

!f

internos prm externos, quorum
h. h._{4a} *cordibus pax-Divitia. Ji' Pßtber**
i »d/riflfjquiomnes JuoS^{du}/OT«<wifX
C01.4.T.Ī coelestis • iapiencise 7«/P condiant^
k
2ach. S & qui k-ventaient ac Judicium VA-
v.is . CIS tradent fuis in Conièflibus.
Amen.

{Pfal i a r (a l . 1 2 1 j T . 6 - . 7.Î.5.
juxca]eft.Hebr.) .

*Rogtite patent jerufatem \$ßnt trait**
quillt (Jeu projperi) amantes t»K
Sitpaxm antemurali tuo j tranquiU
Utas m palatijs Suis, hopter fratres
weos ,& amicos titeos., lauar »une
jtacemæ te.. fropter -domum Jehovt
quiramiotmmtibL

ii

fv

Ü

2. Franciscus Foris Otrókocsi: Apologeticum bonae conscientiae testimonium de pacifico suo studio [...].
Tyrnaviae 1694, az utolsó nyomtatott oldal autográf szerzői bejegyzéssel

zõ ennek az életmû egésze szempontjából kivételes jelentõségû munkának példányaiba tudatosan írta be a nyomtatás befejezésének dátumát. Így módosításra szorul a korábbi állítás, mely szerint a fenti munka latin nyelvre fordításához három hónapra volt szükség.⁴⁹ Másrészt ez a dátum egy nap híján két hónappal késõbbi, mint Otrókoci kassai katolikus hitre térése (1694. április 13, a Húsvét-vasárnapot követõ második nap), s az Úrnapiját követõ második napra utal, azaz mindenképpen jelentõs idõpont lehetett a frissen katolizált szerzõ életében.

A budapesti Egyetemi Könyvtár RMK II 402 jelzetû kötetében a címlap alján újabb autográf szerzõi bejegyzés olvasható: „Pro conventu S. Mart. S. Mont. Pann. Ord. S. Ben. una cum Laet. Nunc. et Rom. Sanct.”. A bejegyzés arról tanúskodik, hogy az újrakötéskor körülvágott nyomtatványt (*Examen reformationis Lutheri et sociorum*. Tyrnaviae, 1696) a szerzõ két másikkal (*Laetum ad Lugentes Sion Nuncium*. Tyrnaviae, 1696; *Roma Civitas Dei Sancta*. Tyrnaviae, 1698) együtt ajándékozta Pannonhalmára. Az „una cum” kifejezéssel a kolligálás tényét jelezte Otrókoci: az *Examen reformationis* e példánya jelenleg is egybe van kötve a *Laetum ad Lugentes Sion Nuncium*mal.⁵⁰ A *Roma Civitas Dei Sancta* címû mû szerzõ által ajándékozott példányával azonosítható példány ma is önálló kötet.⁵¹ Az utóbbiban feltehetõen azért nincs kézíratos bejegyzés, mert erre is vonatkozhatott a szerzõ 1698-ban vagy ezután keletkezett közös ajándékozó bejegyzése. A három mû együtt került a pannonhalmi bencés könyvtár 1786-os abolíciójakor a budapesti Egyetemi Könyvtárba, s ott maradt a pannonhalmi Fõkönyvtár visszaállítása után is.⁵² A *Roma Civitas Dei Sancta* ma az Egyetemi Könyvtárban õrzött példányának és az Otrókoci által egykor Pannonhalmára ajándékozott példány azonoságát közvetve bizonyítja, hogy Pannonhalmán jelenleg nem õriznek példányt e nyomtatványból.⁵³ Ebben az esetben Otrókoci három, két különbözõ évben megjelent könyvének példányaival rendelkezett szabadon.

A fentihez hasonló szerzõi ajándékozó bejegyzést õriz egy másik Otrókoci mû jelenleg is Pannonhalmán õrzött példánya. Az 1705-ben Nagyszombatban nyomtatott *Theologia Prophetica*ban⁵⁴ ez olvasható: „Venerabili Conventui Ord. S. Bened. Sacr. Montis Pannoniae, debito cum honore, mittit autor”. A kötetben megtalálható a budapesti Egyetemi Könyvtár pecsétje, azaz az 1786-os abolíció után oda, a bencés rend visszaállítása után pedig ismét Pannonhalmára szállították a kötetet. Itt jegyzem meg, hogy Pannonhalmán több mint tíz Otrókoci-nyomtatvány található, köztük egy bejegyzés nélküli példány az *Examen reformationis*

⁴⁹ L. 16. jegyzet.

⁵⁰ BEK RMK II 403.

⁵¹ BEK RMK II 438:1.

⁵² Vö. KISS Domonkos: *Régi magyarországi könyvek a pannonhalmi Szent Benedek-rendi Fõkönyvtárban az 1786-os abolíciós katalógus alapján*. Pannonhalma, 1996. 23–24.

⁵³ KISS: *i. m.* (52. jegyzet) 31–101.

⁵⁴ A példány jelzete Pannonhalmán: Ph 123b B 3/a.

*Lutheri et sociorum ejus*ből⁵⁵ és több, 1786 után beszerzett példány a *Laetum ad Lugentes Sion Nuncium*ből.⁵⁶

A szakolcai jezsuiták könyvtárára vonatkozó, 1713-ban keletkezett bejegyzés olvasható az *Isten előtt járóknak tökéletességének* (Nagyszombat 1699) a jezsuita rend feloszlata után a Nagyszombati Egyetem államosított könyvtárába, a mai budapesti Egyetemi Könyvtárba szállított példánya címlapján. A kötet előzéklapjára azonban a szakolcai bejegyzés előtt tizenhárom évvel a következőket írta a szerző: „Pro Residentia Soc. Jes. Comaromiens. Mittit Author, m[anu] p[ro]p[ri]a Tyrnav. D. 26. Febr. 1700. Ad manus Reverendi Dn. Patris Páhi.”.⁵⁷ (3. kép) Az utóbbi sorok egyrészt ismételten bizonyítják a nyomtatványra vonatkozó szabad szerzői rendelkezést. Másrészt jelzik, hogy a katolizált Otokocsi jól beilleszkedett és eligazodott a katolikus egyházhoz tartozó intézmények és az ott tevékenykedők világában.

Nagyszombati archivariusként az esztergomi főszékesegyház káptalani levéltárának rendezése mellett Otokocsi tevékenyen részt vehetett a török veszély elől Nagyszombatba és Pozsonyba menekülő esztergomi érsekség könyvgyűjteményének gondozásában. Ezt látszik bizonyítani az esztergomi érsekség könyvtáráról készített utolsó 17. századi katalógus, amelyet 1718, azaz Otokocsi halála előtt már nem követett újabb.⁵⁸ A betűrendes katalógust csaknem végig egy kéz készítette. Kivétel néhány, a katalógus,⁵⁹ a könyvtár és a művek⁶⁰ használatát elősegíteni igyekvő, másik könyvtárosi kézre valló későbbi bejegyzés. Az alapkatalógus készítőjétől különböző személy kézírásából és az általa beírt kötetek gondos címleírásából⁶¹ arra lehet következtetni, hogy a katalógus eddig azonosítatlan kiegészítője, illetve folytatója Otokocsi volt. A kiegészítések között ő írta be az 'O' betű végére egyetlen sorozatba a saját műveit is.⁶² (4. kép) Az egymást követő

⁵⁵ A példány jelzete Pannonhalmán: Ph 123b G 5/b: 5/1

⁵⁶ A példány jelzete Pannonhalmán: Ph 123b G 23; 123b G 5/2; 123b G 5/b; 123b G 5/c

⁵⁷ Jelzete: BEK RMK I 376.

⁵⁸ Index Alphabeticus Bibliothecae et Venerabilis Capituli Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis concinnatus per R. D. Joannem Henricum Hungerum SS. Th. et J. V. Candidatum Regis Hungariae Apostolici Missionarium, Celsissimi Principis Archiepiscopi Strigoniensis olim a sacris et libris nunc strenae loco oblatus, dicatus consecratus. [...] Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár, MSS I 291; A katalógusról készült mikrofilm jelzete: MTAK Mf 1529/IV. – Hibás szövegkiadása téves jelzettel és a forrásról készült mikrofilm jelzetének elhallgatásával: *Katolikus intézményi könyvtárak... i. m.* (41. jegyzet) 90–165. A katalógusra vonatkozó jelzetek adatainak kiderítésében nyújtott segítségért Czékli Bélának mondok köszönetet.

⁵⁹ Így például a 'P' betűnél, „Piscatorius vide post Pistorius infra”.

⁶⁰ Így például az 'L' betűnél, az „a Lapide Cornelius in Pentateuchum Moysis” utáni megjegyzés: „desunt duae partes”.

⁶¹ Így például Illyés András két művének bejegyzése az 'S' betűnél: „Stephani Illyes Canonici et Custodis Strig[oniensis] Cathéchismus H[ungarice] [...] Stephani Illyés Cano[nici] et Custodis Strig[oniensis] Cancionale Hungarice”.

⁶² A birtokos esetben álló „Otokocsi (Francisci)” szerzői név után nem kronologikus rendben követik egymást a művek.

XUlli

í:
» . • f i <

!
/

fi/Torz/,

fiX în.»tvwi /véve. }

i » !

1824. 11.1

3. Otrókcsi Foris Ferenc: Isten el tt járóknak tökéletessége [...].
Nagyszombat 1699, címlap el tti el zéklap autográf szerz i bejegyzéssel

FA3 3 'en
'Mixt *r l r; .

. 13 'huu ;'':-:'^{tl}y :y
J'/KH-İ / V i./'Í r ' *
'J}mu -IV il
i i

Xjfwfccccü \p4tófç) Suant* AtfmtAt*Éé&.%Jutí<& H

(JAKÎÂX* Âfczûtw» /fitKfrwUmi emi4_f ħ^{çççç}. ftá^i

i
?#

,-:v.i

'iW/ûwd' .e*. !**
_{Mm}
tAj Íj
%-J& Wm/Wíamí
1ÄEÄM

4. Index Alphabeticus Bibliothecae [...] Strigoniensis [...].
Esztergom, F székesegyházi Könyvtár, MSS 1291, szerz i autográf bejegyzés
az'O' bet végén a könyvtárban megtalálható Otrokcsi-m vékr l

tizenhat kötet összesen tizennégy művet jelöl, mivel az *Examen Reformationis Lutheri et Sociorum ejus* és a *Laetum ad Lugentes Sion Nuncium* című művekből két-két példány állt rendelkezésre. A szerző protestáns és katolikus alkotói korszakából származó művek minden megkülönböztetés nélkül keverednek egymással.⁶³ Szembetűnő ugyanakkor Otrokocsi protestáns teológusi munkásságának következetes mellőzése. Így például még az *Eirénikon seu pacis consilium* (Franeker 1692) című műből sincs példányjelzés a katalógusban. Otrokocsi könyvtárosi tevékenységéhez tartozott az állománygyarapítás feladata is. Nagyszombatban 1717. június 2-án vásárolta meg például azt az 1575-ben Velencében nyomtatott *Missale Romanumot*, amellyel a Főszékesegyházi Könyvtár állományát gyarapította.⁶⁴

Otrokocsi jogi professzori, levéltárosi és könyvtárosi munkássága – műveinek tanúsága szerint – jól kiegészítette egymást. A magyar jogi szaknyelv megteremtése érdekében végzett tevékenysége – nyelvtudományi működéséhez hasonlóan⁶⁵ – a 18. századi, elsősorban jezsuita tudományosság részévé vált. Ezt bizonyítja többek között az a nyelvészeti szempontból még nem vizsgált latin nyelvű kézirat-kivonat, amelyben az ismeretlen, feltehetően jezsuita szerző értelmezi az Otrokocsi *Breve specimen Introductionis in Jurisprudentiam Methodicam* (Tyrnaviae 1699) című művéből származó magyar nyelvű jogi szakkifejezéseket.⁶⁶

Otrokocsi levelezése tanúsítja, hogy egyik munkája nem látott nyomdafestéket. A *Sacra Congregatio de Propaganda Fidéhez* címzett, 1714-ben kelt már hivatkozott⁶⁷ levelében kéziratai közül kiadásra ajánlotta fel a „*Historia Ecclesiastica Hungarorum*” című munkáját. Ez a kézirat Schmitth Miklós szerint még 1768-ban is kiadatlan volt.⁶⁸ A levélben említett kézirat⁶⁹ máig fennmaradt, viszonyát az 1706-ban Nagyszombatban megjelent, *Antiqua Hungarorum religio vere Christiana et Catholica* című nyomtatványhoz azonban nem vizsgálták. A „*Historia Ecclesiastica Hungarorum*” eredetileg összesen kilenc kötetből állt, s a reformáció előtti magyar egyháztörténettel foglalkozott. Egykori szövegét részleteiben (a 347-től 1333-ig terjedő időszak anyagát) a *Collectio Kaprinayana* két ívrétű kötete őrzi;

⁶³ Protestáns korszakból származó nyomtatvány: *Origines Hungaricae*. Franekerae, 1693.

⁶⁴ KNAUZ Nándor: *A magyar egyház régi szokásai*. = Magyar Sion (7.) 1869. 729.; KÖRMENDY Kinga: *A Knauz-hagyaték kódextöredékei és az esztergomi egyház középkori könyvtárának sorsa*. Bp. 1979. 49.

⁶⁵ 4. jegyzet.

⁶⁶ *Excerptum Ex experimento Reductionis juris Hungarici ad suo fontes in aliquot exemplis a Francisco Foris Otrokocsi Tyrnaviae impresso 1699*. In: *Collectio Kaprinayana*, 4°, tom. XXIX, nr. XLVI, (105–107.), BEK.

⁶⁷ 46. jegyzet.

⁶⁸ „[...] *Historia Ecclesiastica Hungarorum nondum typo excusa*.” SCHMITTH: *i. m.* (14. jegyzet) III. 335.

⁶⁹ Vö. KULCSÁR Péter: *A magyar történeti irodalom lelőhelyjegyzéke a kezdetektől 1700-ig*. Bp. 2003–2004., OTROKOSI FORIS Ferenc: *Historia Ecclesiastica Hungarorum*. 347–1473, Ms. Wien, BN Cod. 8591–8600; Uez, 347–1333, Ms. BEK Coll. Kapr. A/XIX–XX; Uez, 347–XIII. sz. Esztergom Bibl., vö. Magyar Könyvszemle 1882. 335.

a másolásról Péterffy Károly gondoskodott.⁷⁰ A kézirat-együttest Pray György is fontosnak tartotta, mivel Otrókoci ebben feldolgozta az esztergomi káptalani levéltár vonatkozó anyagát. Nem véletlen, hogy Otrókoci egyháztörténetének egykorúan fellelhető köteteiből összesen negyvenhét dokumentumot másoltak össze a *Collectio Prayana* részére.⁷¹ A dokumentumok forrás-jelzéséből megtudható, hogy a Pray György részére kivonatoló személy az I–III., az V. és a VIII–IX. kötetet forgatta. Az első öt kötet a 14. század elejéig dolgozta fel a magyar egyháztörténet eseményeit, a VIII–IX. kötet pedig a 15. századi eseményeket tárgyalta. Egy megjegyzés azt tanúsítja, hogy a kézirat IV. kötete ekkor hiányzott.⁷² Itt jegyzem meg, hogy Otrókoci nyomtatott műveinek kéziratai valószínűleg nagyobbreszt szétszóródtak. A *Sanctus Joseph Patriarcha* (Viennae 1711) című munkájának autográf kéziratát Szinnyi József szerint az Országos Széchényi Könyvtár őrizte.⁷³ Néhány további munkájának 17–18. századi másolatai szintén ott találhatók.⁷⁴

Összegezve elmondható, hogy a könyvbejegyzések és „szövegkörnyezetük” elemzése művelődés-, irodalom- és könyvtörténeti szempontból egyaránt tanulságos. Az autográf szerzői bejegyzések tanúsága szerint Otrókoci szabadon rendelkezhetett műveinek jelentős számú példányáról. A könyvtörténeti összefüggésben eddig nem vizsgált jelenség egyrészt összefügghet könyvtárosi és archiváriusi tisztségével. Másrészt nyilvánvaló, hogy – amint például az utrechti akadémiának szóló bejegyzés tanúsítja – már korábban is szívesen ajándékozott műveiből, s figyelmet fordított kinyomtatott munkáinak további sorsára.

A művek széles körű, egyenletesnek tűnő korai recepciója rávilágít arra, hogy a katolikus hitre térés jelentős mértékben hozzájárult Otrókoci tudományos pályájának kiteljesítéséhez. A vázolt jelenség révén árnyaltabban értelmezhető katolizálása és pontosabban magyarázhatók e tény életműre gyakorolt hatásai. A nagyszombati adottságoknak megfelelően levéltárosi, könyvtárosi és oktatói tevékenysége szorosan egymásra épült. Emellett jobban kirajzolódik a szerző jog-

⁷⁰ *Historia Ecclesiastica Hungarorum*, a Francisco Foris Otrókotsi, converso ministro Calviniano, ac postea praebendato ecclesiae Strigon., olim compositam, et a Patre Carolo Péterffy describi curatum In: *Collectio Kaprinayana*, 2°, tom XIX–XX.

⁷¹ *Supplementa ex Hist. MS. Eccles. Hung. Otrócotsii* In: *Collectio Prayana*, tom. I. nr. 57, (fol. 61–80.), BEK.

⁷² „Ex Tomo V. Otrócotsii, nam IV. est perditus.” *Collectio Prayana*, tom. I. nr. 57, (fol. 61–80.), BEK.

⁷³ Otrókoci latin nyelvű munkáinak kéziratairól és azok jelzeteiről 2006 januárjában az Országos Széchényi Könyvtárban a Kézirattár folyamatosan épülő elektronikus katalógusához írányítottak, melyben mindössze egyetlen, téves utalást találtam a Quart. Lat. 323 jelzeten. Az illetékes szakreferensek ismételt kérésemre sem tudtak felvilágosítást adni a jelzett kézirat hollétéről. Vö. SZINNYEI: *i. m.* (14. jegyzet) 12.

⁷⁴ *Furor bestiae* [...] – 17. századi másolat jelzete: OSzK, Quart. Lat. 1187; 18. századi másolat jelzete: OSzK, Quart. Lat. 2117; *De morte crudeli* [...] – 17. századi másolat, OSzK, jelzetéről nem kaptam felvilágosítást. Vö. SZINNYEI: *i. m.* (14. jegyzet) 12. A *Furor bestiae* [...] további másolataira l. KULCSÁR: *i. m.* (68. jegyzet). – Itt jegyzem meg, hogy az OSzK nyilvántartásában jelenleg csupán egyetlen Otrókoci által írt levél található, jelzete Quart. Hung. 1043, IV. kötet, f. 40.

tudósi, nyelvész, teológusi és történész elhivatottságának eszmei háttere, amelyhez a nagyszombati jezsuita tudományos műhely és az esztergomi érsekség megfelelő ösztönzést biztosított.

ÉVA KNAPP

Sources inconnues relatives à la conversion de Ferenc Otrókcsi Foris

Ferenc Otrókcsi Foris (1648–1718) est une des figures énigmatiques de l'histoire littéraire et ecclésiastique du 17e–18e siècles. L'intérêt d'histoire de sciences, influencé par des points de vues confessionnels, peut expliquer le fait que la littérature spéciale ne connaît que quelques rapports d'histoire de livre et de bibliothèque, provenant des biographes catholiques de Otrókcsi, qui avait laissé pourtant une oeuvre bien étendue, dans le domaine de la théologie, de la linguistique, des droits et de l'histoire ecclésiastique. Archiviste de Nagyszombat, à côté du classement des archives capitulaires de la cathédrale de Esztergom, il a participé activement dans l'arrangement de la collection de livres de l'archévêché de Esztergom, sauvé à Nagyszombat et Pozsony à cause du danger turc. Son activité de professorat de droits ainsi que de bibliothécaire et archiviste, après sa conversion au catholicisme (1694), se sont bien compléter – ses ouvrages en témoignent. L'examen des notes et des contextes de ses ouvrages donnent beaucoup d'intérêts, de point de vues d'histoire de civilisation, littéraire ou de livres. D'après les notes autographes de l'auteur, Otrókcsi pouvait disposer librement d'un grand nombre d'exemplaires de ses ouvrages.

La réception visiblement large et uniforme dès le premier temps de ses ouvrages prouve que la conversion au catholicisme de Otrókcsi avait contribué en grande mesure à l'étendue de sa carrière scientifique. Ainsi nous pouvons interpréter de manière plus détaillée sa conversion, aussi bien que les effets exercés à son oeuvre. Due aux données de Nagyszombat, ses activités d'archiviste, de bibliothécaire et d'enseignant se rattachent étroitement. L'examen précise l'arrière-fond idéologique de la vocation de juriste, de linguiste, de théologue et d'historien de l'auteur, à quoi l'atelier savant des Jésuites de Nagyszombat et l'archévêché de Esztergom assuraient une incitation adéquate.